

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՄ

ՀՀ վիճակագրական ծառայության տվյալներով վերջին տարիներին Հայաստանում նկատվում է ամուսնալուծությունների թվի աճ: Այդ միտումը հատուկ է ոչ միայն հայ հասարակությանն, այլ գրեթե բոլոր երկրներին: Ամուսնալուծությունը բնորոշ երևույթ է բոլոր ժամանակներում, բոլոր հասարակություններին:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. ամուսնալուծություն, ամուսնալուծության աճ, ընտանիք, ամուսիններ, ամուսնական փոխհարաբերություններ, ընտանեկան բախում:

Ընտանիքների առջև խնդիր է ծագում հաղթահարելու այդ ճգնաժամը: Լուծման երկու հիմնական ուղիներ կան՝

ա) Բաժանվել միմյանցից, հեռանալ ինչպես տարածականորեն, այնպես էլ հոգեբանորեն, և այդպես վերացնել կոնֆլիկտը: Դա ընտանիքի լուծարման, տրոհման ուղին է:

բ) Գտնել այնպիսի կառուցողական լուծում, որը թույլ կտա անցնել ընտանեկան կյանքի նոր և ավելի արդյունավետ փուլի¹:

Փաստացի ամուսնալուծությանը նախորդում են հոգեբանական զարգացումներ, որոնց տրամաբանական ավարտն է դառնում ամուսնական դաշինքի վերջնական խզումն՝ ամուսնալուծությունը²:

2014 թվականի Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալները փաստում են հետևյալը՝³ Հայաստանում 1995

թվականին՝ գրանցվել է 15911 ամուսնություն, իսկ ամուսնալուծությունների թիվը կազմել է 2744: 1998 թվականին գրանցվել է 11365 ամուսնություն, իսկ ամուսնալուծություն՝ 1612: 2000 թվականին՝ 10986 ամուսնություն և 1343 ամուսնալուծություն: 2009 թվականին՝ 18773 ամուսնություն և 2829 ամուսնալուծություն: 2013 թվականին՝ 18363 ամուսնություն և 3756 ամուսնալուծություն:

Չնայած տվյալների պաշտոնական լինելուն՝ դրանք ամբողջական չեն կարող համարվել, քանի որ վերջին ժամանակներում Հայաստանում շատ արդիական է դարձել քաղաքացիական ամուսնությունն: Այսինքն՝ դրանք ոչ մի գրանցում չունեն, ըստ այդմ, դրանց հետևող ամուսնալուծությունների մասին ևս ձգձգիտ տվյալներ ունենալ չենք կարող: Որպեսզի այդ տվյալների մասին փոքր-ինչ մոտավոր պատկերացում կարողանանք կազմել, կարող ենք մեջ բերել մեկ աշխատանքային կոլեկտիվում մեր կատարած հետազոտությունների արդյունքները՝ 20 ամուսնալուծվածներից 9-ը չեն ունեցել ամուսնական փաստացի գրանցում: Գրեթե նույն պատկերը ստացանք համացանցում՝ սոցիալական կայքերից մեկում արված հարցման արդյունքում:

Ամուսնալուծությունների նման տվյալները ժամանակակից հայ ընտանիքներում դեռևս չեն նշանակում, որ քայքայման է ենթարկվում այդ կառույցն, այլ ամուսնալուծության համար խոցելի են դարձել որոշակի ընտանեկան խմբեր:

Հայաստանի պայմաններում, եթե համեմատելու լինենք երկու-երեք տասնամյակ առաջ տիրող հանրային գնա-

1 Տե՛ս Ս. Ա. Սեդրակյան, «Ներընտանեկան ճգնաժամերի տեսակներն ու մակարդակները», «Հոգաբանություն և կյանք» հանդես, թիվ 3-4, Երևան, 2012, էջ 155:

2 Տե՛ս Նալչաջյան Կ., Ընտանեկան կյանքի փակ էջեր, Երևան, 2003, էջ 80:

3 Տե՛ս Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2014, էջ 44:

հատականներն ու վերաբերմունքն ամուսնալուծության փաստի և ամուսնալուծվող անձի (հատկապես կնոջ) նկատմամբ, ապա պետք է արձանագրենք, որ այդ գնահատականներում ակնհայտորեն գնալով ավելի ու ավելի սակավ են դառնում բացասական երանգները¹։ Եվ, իհարկե, կարող ենք փաստել, որ նման վերաբերմունքը չի կարող անհետևանք չմնալ։ Այն առաջին հերթին նպաստում է ամուսնական անլուրջ և ազատ ընտրության։ Ազատ ամուսնական ընտրությունն էլ ենթադրում է ամուսնալուծվելու ազատ իրավունք։

Ամուսնալուծության աժման բազմաթիվ պատճառներ կան, պատճառներ, որ հատուկ են այս նոր հասարակությանը։ Նախ ուզում ենք նշել, որ հայ ընտանիքի մոդելն է փոփոխության ենթարկվում, նահապետական ընտանիքից անցում է կատարվում դեպի բջջային ընտանիքը։ Իսկ բջջային՝ իր հերթին, ձեռք է բերում էգալիտար (ժողովրդավարական) ընտանիքի հատկանիշներ։ Եթե այս ամենը ճիշտ է (իսկ մենք դրանում համոզված ենք), ապա, որքան էլ անսպասելի լինի, նման նոր տիպի ընտանիքների թվի ավելացման հետ միասին մեծանալու է նաև ամուսնալուծությունների թիվը²։ Ստացված դիտարկումներից և հետազոտություններից կարող ենք վստահաբար նշել, որ բջջային ընտանիքն ավելի խոցելի է ամուսնալուծության համար։

Նորաստեղծ ընտանիքի առանձին ապրելը շատ հաճախ արագացնում է նրանց միջև զարգացող գործընթացն, այսինքն, եթե նրանք պետք է կազմեն ամուր ընտանիք դրա համար կարճ ժամանակ է հարկավոր, և տեղի է ունենում հակառակն, եթե պետք է բաժանվեն, դա ևս արագացվում է։

Ամուսնության առաջին տարին հոգեբանները համարում են հարմարման

շրջան։ Այս ընթացքին են բաժին ընկնում ամուսնալուծությունների բավականին ընդգծված բաժինը (30%)։ Հարմարման շրջանը հատուկ է հիմնականում բոլոր ամուսիններին։ Եվ կապ չունի՝ նրանք մինչ ամուսնությունն ինչ ժամանակահատված են շփվում միմյանց հետ. երկար տարիներ, թե մի քանի ամիս։ Քանի որ խոսվեց նախքան ամուսնությունը շփման մասին, ավելացնենք, որ ըստ մասնագետների՝ շփումը մինչ ամուսնությունը պետք է լինի 6 ամսից 3 տարի։ Ծայրահեղությունները գրեթե երբեք լավ ավարտ չեն ունենում։ Թեև վստահենք, որ շատ զույգեր մինչ ամուսնությունը ճանաչել են միմյանց շատ կարճ ժամանակահատված, և ունեն ամուր ու ներդաշնակ ընտանիք. խոսքն այստեղ արդեն վերաբերվում է կայացած անհատականություններին։

Նահապետական ընտանիքներում, որը հիմնականում եռասերունդ է, ամուսնալուծություններ քիչ են պատահում։ Այդ ընտանիքներում յուրաքանչյուրը գիտի իր տեղն ու դերը և իր սպասելիքները մյուսներից։ Ավանդական հայ ընտանիքն էլ ունի իր ոչ լիարժեք և թերի կողմերն, այն դեպքում, երբ ընտանիքը պետք է ամուսնալուծվեր, պահպանվում է այն պատճառով, որ չքննադատվի հասարակության կողմից, և կամ հաճախ հանուն երեխայի։ Իսկ թե այդ ընտանիքը որքանով է նպաստավոր երեխայի կայացման և ձևավորման հարցում, դա կարծում ենք ավելի լայն ու ծավալուն թեմա է, որի մասին պետք է խոսվի առանձին։

Մեր երկրում պաշտոնական հետազոտություններ դեռևս չեն կատարվել ամուսնալուծությունների պատճառների մասին։ Եվ հիմնականում ստիպված ենք հիմնվել հոգեբանների կատարած հետազոտությունների վրա։ Շատ հաճախ ամուսնալուծվողները բերում են բազմաթիվ պատճառներ, որոնք խիստ մակերեսային են, դրանց իրական պատճառներն ավելի խորքային են։ Ամուսնալուծվողներից և ոչ մեկ (հատկապես հայ կինը) չի նշի, որ պատճառը սեռական

1 Տե՛ս Նալչաջյան Կ., Ընտանեկան կյանքի փակ էջեր, Երևան, 2003, էջ 82։

2 Տե՛ս Սեդրակյան Ս. Ա., Ընտանիքի հոգեբանություն, Երևան, 2010, էջ 120։

անհամատեղելիությունն է: Մենք չենք հաստատում, որ սեռական անհամատեղելիությունը կարող է լինել ամուսնալուծության միակ պատճառը, բայց այն կարող է պատճառ լինել նոր ու բազմաթիվ խնդիրների առաջացման, որոնք էլ ընտանիքը տանում են դեպի քայքայման: Սեռական կյանքի անբավարարվածությունը բերում է գույգերից մեկի մոտ (կամ երկու կողմերի) ներոգների առաջացման, և արդյունքում ի հայտ են գալիս բախումներ: Այս ամենից հնարավոր է խուսափել, եթե ամուսինները հասկանան իրար, հաշվի առնելով միմյանց ցանկությունները և հնարավորությունները, ֆիզիոլոգիական և հոգեկան առանձնահատկությունները:

Ընտանիքների քայքայմանը նպաստող հիմնական և ամենատարածված պատճառները բազմաթիվ են, հատկապես վերջին ժամանակներում: Թվենք այդ պատճառներից համեմատաբար ավելի տարածվածները. արտագնա աշխատանք, ծնողների միջամտելը կամ ընդհանրապես չմիջամտելը նրանց ներքին խնդիրներին, քաղաքակենտրոնացում, անլուրջ վերաբերմունք ընտանեկան կյանքին, չափից ավելի մեծ խանդ, բռնություններն, երեխաներ չունենալը, խաղամոլությունն, ակախոլիզմն, անհավատարմությունը (դրապատճառը հիմնականում տղամարդիկ են): Այս պատճառներին արդեն կարող ենք հավելել նաև մի նոր երևույթ, որը մեծ բախումների պատճառ է հանդիսանում շատ ընտանիքներում, դրանցից ոմանք հասնում են մինչև ապահարզան. խոսքն այստեղ սոցիալական կայքերի մասին է: Այդ կայքերն այսօր դարձել են հասարակության շփման առաջնային ձևերից: Դրանց միջոցով շատ երիտասարդներ գտնում են շփման այն տեսակն ու ձևն, որն իրականության մեջ չէին կարող:

Վերոնշյալ պատճառներից յուրաքանչյուրը որոշ լրացուցիչ բացատրություններ է պահանջում: Այսպիսով՝ հայ հասարակության մեջ ամուսնալուծության

ամենատարածված պատճառներից մեկն արտագնա աշխատանքն է, որը հետևանք է սոցիալական վատ պայմանների: Ամուսինները, թողնելով ընտանիքը, մեկնում են արտերկիր, արդյունքում, երկար ժամանակ դրսում ապրելով, կազմում են իրենց նոր ընտանիքները, կամ տարիներ անց վերադառնալով՝ չեն ընդունվում ընտանիքների կողմից: Վերը նշվածից կարող ենք եզրակացնել, որ պետության սոցիալ-տնտեսական ծանր վիճակն անմիջականորեն ազդում է ընտանիքների քայքայման վրա, բայց այս ամենի հետ մեկտեղ գոյություն ունի նաև հակառակ երևույթը: Եվրոպական և ամերիկյան երկրները բավականին հարուստ ու զարգացած են, բայց այստեղ էլ ավելի մեծ թիվ են կազմում ամուսնալուծությունները: Այդ պետություններում ընտանիքները պահպանվում են (3-ից միայն 1-ը): Ստացվում է, որ հարստությունը ամենևին էլ ընտանիքներում երջանկության հիմք չի կարող լինել: Ավելին, դա հաճախ նպաստում է ամուսնալուծությանը: Երբ ընտանիքում առաջանում է բախում, ֆինանսապես կայուն ամուսինները շատ հաճախ (կնոջ դեպքում) չեն գնում զիջումների, քանի որ կախվածություն չունեն կողակցից, և լիովին կարող են ապահովվել և անկախ ապրել: Կնոջ ֆինանսական անկախությունն ի վիճակի է դերային կոնֆլիկտ առաջացնել ընտանիքում, սակայն հարաբերությունների փաստացի խզման կհանգեցնի, միայն այն դեպքում, երբ ամուսինների հոգեբանական օտարումը միմյանցից արդեն իսկ խորացած է¹: Գաղտնիք չէ, որ գրեթե ողջ աշխարհում տիրում է ֆեմինիստական շարժում, կինը պայքարում է սեռերի իրավահավասարության համար: Կնոջ մտածելակերպում տեղի է ունենում արմատական փոփոխություն, և փաստ է, որ այդ ամենից անմասն չեր կարող մնալ նաև

1 Տե՛ս Նալչաջյան Կ., Ընտանեկան կյանքի փակ էջեր, Երևան, 2003, էջ 81:

հայ կինը: Դրանով է պայմանավորված միայնակ մայրերի թվի աճը: Բերենք մի քանի վիճակագրական տվյալներ Հայաստանում միայնակ մայրերի թվի վերաբերյալ. 1996 թվականին միայնակ մայրերը կազմում էին Հայաստանի մայրերի 8 %-ը, 1998 թվականին՝ 15 %-ը, իսկ 2000 թվականին՝ 28 %-ը:

Ամուսնալուծության հետևանքով հասարակության մեջ առաջանում են ավելի մեծ ու գլոբալ խնդիրներ: Ակնհայտ է, որ Հայաստանում թրաֆիքինգի են ենթարկվում հատկապես միայնակ կանայք, որոնք հաճախ են խարդախության զոհ դառնում: Տղամարդկանց դեպքում պատկերը փոքր ինչ այլ է, նրանց հաջողվում է արագ վերագտնել իրենց ու նոր ընտանիք կազմել: Տղամարդկանց համար հետամուսնալուծական սթրեսները հաղթահարելու համար կարճ ժամանակահատված է հարկավոր: Իսկ այդ կարճ ժամանակահատվածը նրանց մոտ շատ ավելի բարդ է ընթանում, և շատ ավելի ծանր հետևանքներ ունենում, քան կանանց մոտ: Օրինակ՝ ամուսնալուծված տղամարդիկ կանանց համեմատությամբ 3,13 անգամ ավելի հաճախ են տառապում հոգեկան հիվանդություններով: Ինքնասպանությունների վերաբերյալ վիճակագրական տվյալների համաձայն՝ ամուսնալուծությունից հետո տղամարդիկ ավելի հաճախ են դիմում այդ քայլին, քան կանայք¹:

Նորաստեղծ ընտանիքի համար մեծ կապ ունի, թե որքանով են ծնողները միջամտում, կամ ընդհանրապես չեն միջամտում ամուսինների կյանքին: Երկուսի դեպքում էլ կարող են խիստ վտանգավոր լինել: Նախ այն, որ պետք է օգնել, որպեսզի նոր կազմված ընտանիքը ինքնուրույն կարողանա հաղթահարել առաջացած խնդիրները, այլ ոչ թե նրանց փոխարեն լուծել դրանք: Եվ երկրորդ դեպքում, ևս վտանգ կա, քանի որ

երիտասարդները միշտ ունեն ավագների աջակցության կարիքը, իսկ դա ավելի խորացված բնույթ է կրում հատկապես հայ ընտանիքում: Մենք գիտենք՝ որքան խորն է հայ տղայի հոգևոր կապվածությունը մոր հետ: Մայրը դարեր շարունակ եղել է ու կա ընտանիքի կենցաղի կազմակերպիչն ու պատասխանատուն, բոլոր հարցերն ու խնդիրները կարգավորվում են նրա անմիջական մասնակցությամբ: Տանտիրուհու կարգավիճակն ավելի բարձր է, քան ընտանիքի մյուս բոլոր անդամներինը՝ տղամարդ, թե կին (բացի իր ամուսնուց): Սկեսրոջ դերում հայտնված մոր խոսքը և վերաբերմունքը, նորաստեղծ ընտանիքի համար էական և վճռորոշ նշանակություն կարող է ունենալ:

Քանի որ Հայաստանում քաղաքակենտրոնացման (ուրբանիզացիայի) գործընթացը բավականին արագ տեմպերով է առաջ գնում, ապա նույն խնդիրը՝ գյուղական երիտասարդության քաղաքներ տեղափոխվելը և նրանց շրջանում ամուսնալուծությունների բավականին բարձր մակարդակը պետք է լուրջ ուսումնասիրության առարկա դառնա: Դա ունի բավականին լայն սոցիալական նշանակություն, հետևաբար պետք է դառնա ինչպես գիտնականների, այնպես էլ երկրի ղեկավարության ուշադրության առարկա, հաշվի առնվի սոցիալական քաղաքականության ծրագրերում²: Երիտասարդ ընտանիքը, կտրվելով հարազատ միջավայրից, այն դեպքում, երբ նա գյուղում գտնվում էր հարազատների և համայնքի հսկողության տակ, քաղաքում նրանք դառնում են ավելի ազատ և անվերահսկելի: Երիտասարդ ընտանիքը, լինելով վերահսկողությունից դուրս, ամուսնվելով կենցաղային այլ արժեքների հետ, յուրովի է ընկալում այդ ամենը և յուրացնում իր ցանկությամբ:

Ընտանեկան բռնություններ հաճախ

1 Стен Шнейдер Л.Б., Психология семейных отношений. М., 2000, стр. 480–481.

2 Стен Սեդրակյան Ս. Ա., Ընտանիքի հոգեբանություն, Երևան, 2010, էջ 345:

հանդիպում են այն ընտանիքներում, որտեղ բացակայում է սերն ու հարգանքը միմյանց նկատմամբ: Այս ընտանիքներում որպես կանոն ապահարգանի առաջին քայլն անում է կինը, և շատ հաճախ այն դեպքում, երբ արդեն իր կյանքին

վտանգ է սպառնում: Մեր երկրում կատարված սոցիոլոգիական հարցումների տվյալների համաձայն՝ ֆիզիկական բռնությունները կազմում են բռնությունների 7.8 %-ը, հոգեբանական բռնությունները՝ 69.7%-ը, սեռականը 0.7%-ը:

ՓՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք. Երևան, 2014, էջ 44:
2. Կ. Նալչաջյան, Ընտանեկան կյանքի փակ էջեր, Երևան, 2003, էջ 80-82:
3. Ս. Ա. Սեդրակյան, Ընտանիքի հոգեբանություն, Երևան, 2010, էջ 120, 345:
4. Ս. Ա. Սեդրակյան, Ներընտանեկան ձգնաժամերի տեսակներն ու մակարդակները, Հոգաբանություն և կյանք հանդես, թիվ 3-4, «Զանգակ 97», Երևան, 2012, էջ 155:
5. Шнейдер Л. Б., Психология семейных отношений. Москва, 2000. Стр 480-481.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DIVORCE IN ARMENIAN FAMILIES

TSOVINAR NERSISYAN

"Urartu" University of Practical Psychology and Sociology, Applicant

In recent years, the number of divorces has significantly increased . There are many reasons for the increase of the amount of divorces. First of all, it should be noted that the Armenian model of the family has undergone some changes, there is a transition from patriarchal families to nuclear families. As a result of observations and research we can confidently note that the nuclear family is more vulnerable to divorce.

In patriarchal families, which mostly consist of three generations, divorces are rare. The most common social and psychological causes that contribute to the destruction of the family are the overseas earnings, parents' interference or at times non-interference in domestic problems, urbanization, excessive jealousy, gambling, alcoholism, infertility.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВОДОВ В АРМЯНСКИХ СЕМЬЯХ

ЦОВИНАР НЕРСИСЯН

Университет практической психологии и социологии «Урарту», соискатель

За последние годы в Армении заметно увеличилось число разводов. Существует множество причин роста числа разводов. Прежде всего надо отметить, что модель армянской семьи подверглась изменениям, происходит переход от патриархальных семей к нуклеарным. Из полученных наблюдений можем уверенно отметить, что нуклеарная семья более уязвима для разводов.

В патриархальных семьях, которые в своем преимуществе трехпоколенны, разводы редко встречаются. Самые распространенные социально-психологические причины, способствующие разрушению семей- это зарубежные заработки, вмешательство или его отсутствие со стороны родителей во внутренние проблемы семьи, урбанизация, чрезмерная ревность, игромания, алкоголизм, бесплодие.